

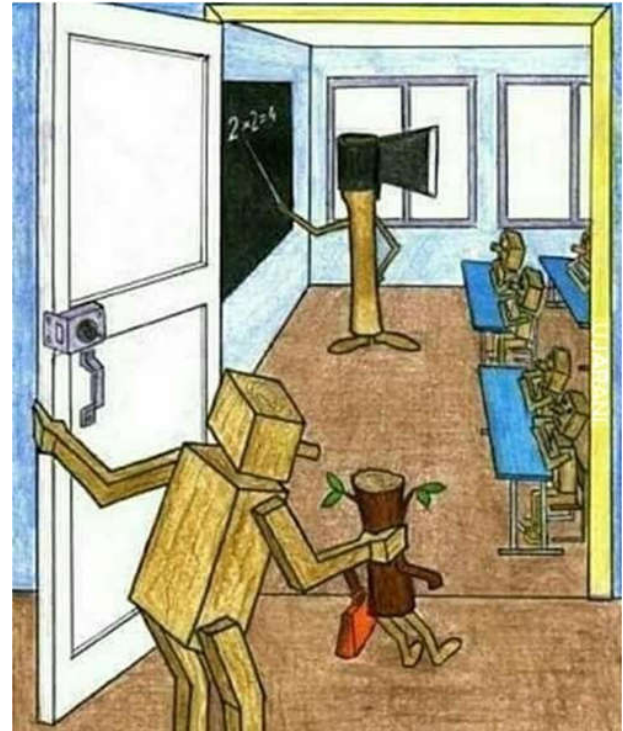
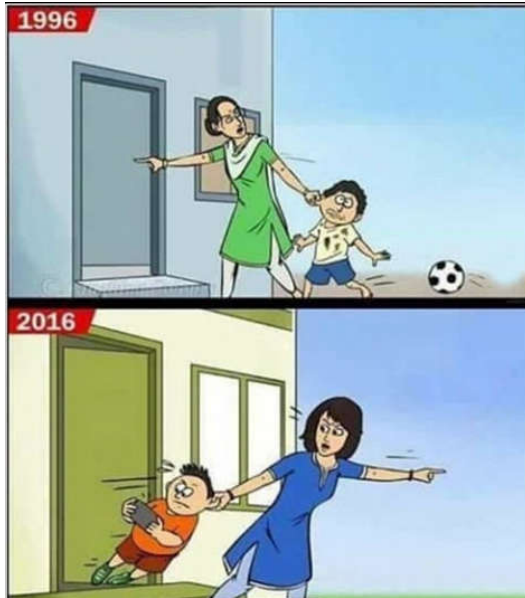
SOCJALIZACJA I STYGMATYZACJA W ŻYCIU JEDNOSTKI

Tomasz A. Winiarczyk

zagadnienia

- socjalizacja
- rodzaje socjalizacji
- kontrola społeczna
- normy społeczne
- swoi-obcy
- tolerancja/akceptacja
- dyskryminacja/nietolerancja
- stygmatyzacja i jej skutki

3

SOCJALIZACJA

- proces wrastania człowieka w społeczeństwo
- proces (oraz rezultat tego procesu) nabywania przez jednostkę systemu wartości, norm oraz wzorów zachowań, obowiązujących w danej zbiorowości

4

rodzaje socjalizacji

PIERWOTNA

- ❑ zachodzi w grupie pierwotnej (zwykle rodziny)
- ❑ na jednostkę mają wpływ znaczący inni, przeważnie rodzice
- ❑ charakteryzuje się silnym emocjonalnym oddziaływaniem znaczących innych na jednostkę
- ❑ reguły działania przyswajają się na zasadzie naśladownictwa a w mniejszym stopniu poprzez werbalny przekaz symboliczny
- ❑ kończy się w momencie pojawienia się uogólnionego innego

WTÓRNA

- ❑ składowa procesu socjalizacji obejmująca proces profesjonalizacji lub etatyzacji, kiedy w toku wzrastania jednostki do życia społecznego wchodzi ona do kolejnych wtórnych grup społecznych

Uogólniony inny - ogólne reguły społeczne, normy i wartości, które jednostka społeczna zaczyna dostrzegać w procesie socjalizacji i pojmować, że reguły, według których działa, nie są regułami tylko jej znaczących innych, czyli bliskich osób, z którymi się utożsamia, ale są one ogólnie przyjęte w społeczeństwie

5

Gdy dorośli mówi:	Dziecko myśli:
Uważaj, bo spadniesz/zepsujesz itd.!	Jestem słaby i niezdarny.
Zgodzę się, jeśli będziesz grzeczny.	Na wszystko trzeba zasłużyć.
Nie płacz. Nic się nie stało.	Źle odczuwam. Nie powinienem być teraz smutny.
Nie wolno tak mówić!	Nie mogę mówić, co myślę.
Jesteś starszy, więc ustąp.	Jestem mniej ważny.
Dzieci i ryby głosu nie mają.	Moje potrzeby się nie liczą.
Zostaw, ja to zrobię lepiej.	Nic nie umiem, jestem gorszy.
Przestań się tak głupio zachowywać.	Nie mogę być sobą.

bezkarinagrod.pl

6

szczególne przypadki socjalizacji wtórnej

- ❑ **resocjalizacja** – proces modyfikacji osobowości jednostki społecznej aby przystosować ją do życia w danej zbiorowości w sytuacji, gdy jednostka ta nie miała możliwości przyswoić sobie wcześniej pożądanym wartości i norm
- ❑ **socjalizacja odwrotna** – uczenie się przez starszych od pokolenia młodszego kompetencji potrzebnych do życia w społeczeństwie

7

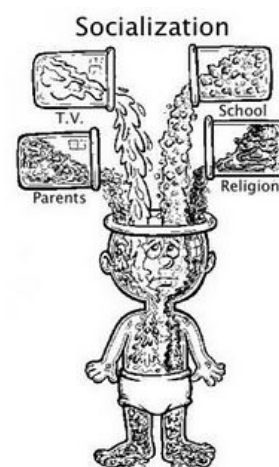
szczególne przypadki socjalizacji wtórnej

- ❑ **socjalizacja antycypująca (wyprzedzająca)** – proces aspirowania do pewnej grupy/kategorii społecznej, do której jednostka pragnie należeć, który polega na naśladowaniu jej członków w zakresie wyznawanych wartości, norm, wyglądu, a zwłaszcza sposobu i stylu życia.
  - prowadzić może do z pozoru paradoksalnych sytuacji, jak popieranie przez biednych ludzi osób o poglądach konserwatywnych, którzy nie są skory do wspierania tychże

8

grupy/instytucje odgrywające znaczącą rolę w socjalizacji

- rodzina
- grupy rówieśnicze
- media
- społeczność lokalna
- miejsce nauki/pracy
- organizacje społeczne
- kościoły i związki wyznaniowe

9

funkcje socjalizacji

- uczenie prawidłowego funkcjonowania w społeczności:
  - nabywanie wartości i norm społecznych
  - odnajdywanie się w strukturze społecznej
  - spełnianie ról społecznych
- poznawanie kultury (socjalizacja to mechanizm transmisji kultury)
- utrzymywanie określonego ładu i porządku społecznego

10

Kontrola społeczna

- ❑ mechanizmy, jakimi dysponuje zbiorowość, służące do wymuszania zachowań zgodnych z wymogami społecznymi
- ❑ system wszelkich środków, które służą podporządkowaniu członków danej grupy wobec wartości, norm i wzorów postępowania w tejże grupie

11

Kontrola społeczna

- ❑ system nakazów, zakazów i sankcji, które służą grupie lub społeczności do utrzymania konformizmu ich członków wobec przyjętych norm i wartości

12

elementy kontroli społecznej

- **socjalizacja**
- **normy społeczne:** nakazy i zakazy
- **instytucjonalizacja:** utrwalanie wzorów działań i reguł zachowań ludzkich
- **sankcje:** kary i nagrody

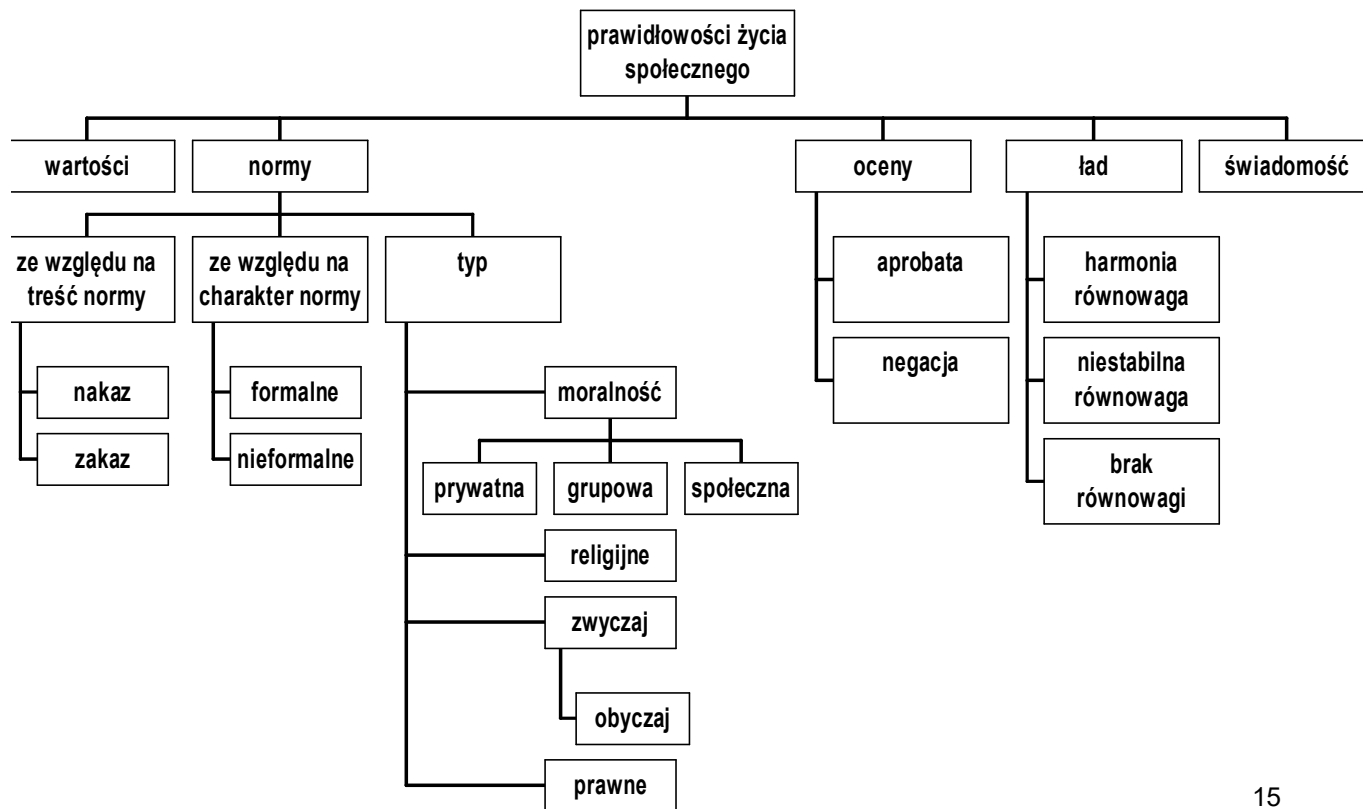
13

mechanizmy kontroli społecznej

- **psychospołeczny** – wskazujący na posłuszeństwo wobec przyjętych norm i wartości (nakaz moralny)
- **materialno-społeczny** – przymus zewnętrzny stosowany przez otoczenie, środowisko, instytucje

zwyczaje i obyczaje

14

15

Norma społeczna

□ wypowiedź wskazująca komuś określone zachowanie się w społeczeństwie

16

pochozenie norm

- ewolucyjne przystosowanie
- interes i wymogi danej grupy (korzyści)
- wsparcie na wartościach panujących w społeczności
- dominująca filozofia i światopogląd
- utrwalony obyczaj – tradycja
- moda

Wartość – coś, co w sensie absolutnym lub na gruncie danego zespołu poglądów jest cenne i godne pożądanania i co stanowi (winno stanowić) przedmiot szczególnej troski oraz cel ludzkich dążeń, a także kryterium postępowania człowieka

elementy normy

- wskazanie adresata, okoliczności stosowania normy oraz opis pożądanego zachowania się (tzw. *norma sankcjonowana*)
- sankcja czyli dolegliwość, jak spotka nas za niewłaściwe zachowanie się (tzw. *norma sankcjonująca*)
  - nie zawsze występuje

klasyfikacje norm społecznych

- nieformalne** – niespisane, obowiązujące na mocy obyczaju
- formalne** – spisane, spisane szczegółowo w rozlicznych kodeksach, regulaminach itp.

19

klasyfikacje norm społecznych

- o sankcji rozproszonej
  - czyli gdy grupa stosuje spontaniczne i nieformalne metody nacisku i karania
- o sankcji sformalizowanej
  - czyli gdy kary wymierzane w szczegółowo przepisany trybie

20

klasyfikacje norm społecznych

moralne

religijne

obyczajowe

organizacyjne

prawne

MORALNOŚĆ – zbiór zasad (norm), które określają co jest dobre (prawidłowe, nieszkodliwe), a co złe (nieprawidłowe, szkodliwe)

RELIGIA – system wierzeń i praktyk, określający relację między różnie pojmowaną sferą sacrum (świętością) i sferą boską a określonym społeczeństwem, grupą lub jednostką

MODA to przemijający sposób zachowania się narzucany jednostkom

ZWYCZAJ to ustalony w zbiorowości sposób zachowania się; nawyk postępowania w określony sposób

OBYCZAJ to zwyczaj zaopatrzony w sankcje ze strony społeczeństwa

PRAWO stanowi zespół norm postępowania ustanowionych lub uznanych przez państwo, których realizacja jest zabezpieczona możliwością użycia przymusu

21

system normatywny	sankcje
religia	potępienie
moralność	wyrzuty sumienia
obyczajowość	wykluczenie (ostracyzm)
organizacja	kary porządkowe, wykluczenie
prawo	sankcje przymusu państwowego

22

stosunek do wartości i norm społecznych

- oceny od aprobaty do dezaprobaty
- każda postawa jest wyrazem stosunku do norm społecznych

ocena – sposób postrzegania danej rzeczy, zjawiska lub kogoś

POSTAWA SPOŁECZNA – wynikająca z osobistych przekonań wyuczona skłonność do reagowania w społecznie określony sposób, szczególnie przez podejmowanie określonych działań w odpowiedzi na oczekiwania społeczne

inaczej: względnie stały stan gotowości do wejścia w stosunek emocjonalny względem danego podmiotu społecznego czy zjawiska o charakterze społecznym

23

PODZIAŁY SPOŁECZNE

- wiążą się z różnicowaniem się pozycji społecznych jednostek
- wynikać mogą z płci, wieku, wykształcenia, wykonywanego zawodu, zamożności, pochodzenia, zdrowia (w tym niepełnosprawności), orientacji seksualnej, poglądów czy przekonań

24

SWOI

- należą do wspólnoty
- tożsamość
- komunikacja
- wspólny obraz świata
- zrozumienie

OBCY

- wykluczeni ze wspólnoty
- obcość
- brak komunikacji
- różne obrazy świata
- brak zrozumienia

25

kategoryzacja społeczna

- proces poznawczy polegający na tym, że jeśli jednostka znając zestaw cech danej kategorii osób lub członków grupy społecznej, zauważy przynajmniej jedną z tych cech u członka tej kategorii, wówczas automatycznie przypisuje mu wszystkie inne cechy pochodzące z zestawu danej kategorii społecznej
  - <https://pl.wikipedia.org/wiki/Kategoryzacja>

26

pozytywne nastawienie do innych

TOLERANCJA

- poszanowanie czyichś poglądów, wierzeń, postaw, zwyczajów innych niż nasze

AKCEPTACJA

- uznanie czegoś za dobre, aprobata, uznanie cech i postępowania innych za zgodne z oczekiwaniami

można coś tolerować, choć nie akceptować

27

Deklaracja Zasad Tolerancji — Konferencja Generalna UNESCO na 28 sesji w 1995 roku

- respektowanie cudzych praw i cudzej własności
- uznanie i akceptacja różnic indywidualnych
- umiejętność słuchania, komunikowania się i rozumienia innych
- docenianie różnorodności kultur
- otwarcie na cudze myśli i filozofię
- ciekawość i nie odrzucanie nieznanego
- uznanie, że nikt nie ma monopolu na prawdę

28

nietolerancja

☐ zachowanie lub opinia skierowana przeciwko ludziom, zjawiskom lub wartościom, które nam nie odpowiadają, są "inne,, — w celu ich zmiany lub zniszczenia, mimo że ich istnienie lub posiadanie jest uprawnione przez prawa natury, obyczaj, moralność

– H. Budzisz: Nietolerancja, "Społeczeństwo Otwarte", 1992 nr 5

29

skutki nietolerancji

- ☐ zabija indywidualność, różnorodność zachowań jednostek lub grup
- ☐ powoduje zagrożenie, lęk przed manifestowaniem indywidualności zachowaniu, wznieca zachowanie agresywne jednostek lub grup.
- ☐ eliminuje odmienności
- ☐ prowadzi m.in. do powstawania marginesu społecznego, gromadzącego tych, których odmienności się nie toleruje, czy też subkultury
- ☐ prowadzi do izolacji społecznej, lęku przed odmiennością do społecznego i psychicznego ostracyzmu

– W. Łukaszewski: Szanse rozwoju osobowości, Warszawa 1984

30

tolerowanie nietolerancji

- ❑ Bezgraniczna tolerancja musi prowadzić do jej zaniku. Jeśli rozszerzymy bezgraniczną tolerancję nawet na tych, którzy nie są tolerancyjni, jeśli nie jesteśmy gotowi bronić tolerancyjnego społeczeństwa przed atakiem nietolerancyjnego, wtedy tolerancyjny zostanie zniweczony, a tolerancja z nim.
  - Raphael Cohen-Almagor, *The Scope of Tolerance: Studies on the Costs of Free Expression and Freedom of the Press* 2006.

31

dyskryminacja

- ❑ forma nieuzasadnionej marginalizacji (wykluczenia społecznego), objawiająca się poprzez traktowanie danej osoby mniej przychylnie, niż innej w porównywalnej sytuacji ze względu na jakąś cechę, np. okres rozwojowy, niepełnosprawność, orientację seksualną, płeć, wyznawaną religię, światopogląd, narodowość lub rasę
  - [https://pl.wikipedia.org/wiki/Dyskryminacja_\(psychologia_spo%C5%82eczna\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Dyskryminacja_(psychologia_spo%C5%82eczna))

32

art. 21 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej

Niedyskryminacja

- Zakazana jest wszelka dyskryminacja ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub światopogląd, opinie polityczne lub wszelkie inne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną.
- W zakresie zastosowania Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską i bez uszczerbku dla jej postanowień szczególnych, zakazana jest wszelka dyskryminacja ze względu na przynależność państwową.

33

przemoc

- wywieranie wpływu na proces myślowy, zachowanie lub stan fizyczny osoby pomimo braku przyzwolenia tej osoby na taki wpływ w celu uzyskania jakiegoś istotnego zasobu
- w odróżnieniu od agresji cechuje się intencjonalnością, racjonalnością i jest działaniem przemyślanym, a często także grupowym
  - <https://pl.wikipedia.org/wiki/Przemoc>

34

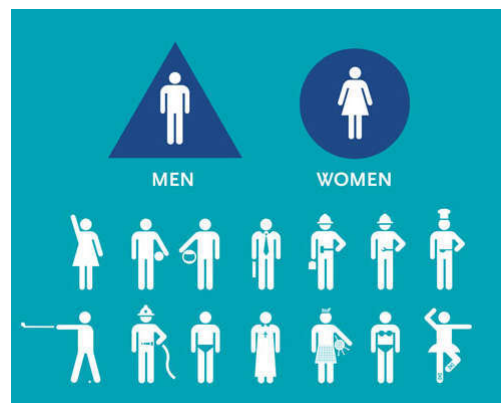
przemoc według WHO (1996)

- celowe użycie siły fizycznej lub władzy, sformułowane jako groźba lub rzeczywiście użyte, skierowane przeciwko samemu sobie, innej osobie, grupie lub społeczności, które albo prowadzi do albo z którym wiąże się wysokie prawdopodobieństwo spowodowania obrażeń cielesnych, śmierci, szkód psychologicznych, wad rozwoju lub braku elementów niezbędnych do normalnego życia i zdrowia

35

stereotyp

- funkcjonujący w świadomości społeczeństwa uproszczony, skrótowy i zabarwiony wartościująco obraz rzeczywistości, odnoszący się do grup społecznych, osób, sytuacji, instytucji, utrwalony wielokrotnym powtarzaniem

36

stygmatyzacja społeczna

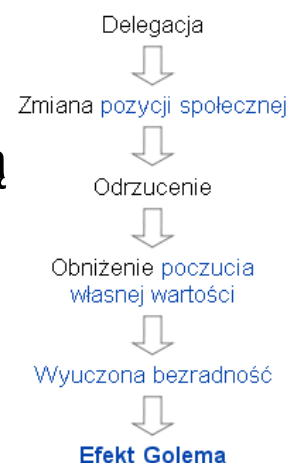
- ❑ proces społecznego naznaczania, etykietowania
- ❑ polega na nadaniu człowiekowi lub całej grupie etykiety, czyli cechy lub właściwości uznawanej przez społeczeństwo za niewłaściwą lub nawet dyskryminującą

37

stygmatyzacja społeczna

- ❑ proces nadawania określeń w kategoriach zachowania jednostkom, grupom społecznym czy kategoriom społecznym w wyniku czego przyjmują one nadane im cechy i zaczynają działać zgodnie z przypisanymi im etykietami
- ❑ odbywa się zawsze przy określaniu negatywnej grupy odniesienia

38

rodzaje stygmatyzacji

cielesna

– dot. niepełnosprawności, wad anatomicznych

moralna

– polega na trwałym przypisaniu komuś negatywnych cech, np. lenistwa, nieuczciwości

plemienna

– dot. pochodzenia, narodu, rasy, wyznawanej religii

39

skutki stygmatyzacji

marginalizacja

wykluczenie (ostracyzm)

samowykluczenie (alienacja)

osamotnienie

efekt Golema – samospełniające się przewidywania co do negatywnych wyobrażeń swojej osoby

zachowania agresywne wobec stygmatyzowanych

40

skutki stygmatyzacji wg Gordona Allporta

- 1) obsesyjny niepokój
- 2) wyparcie się przynależności do prześladowanej grupy
- 3) wycofanie i pasywność
- 4) błaznowanie
- 5) zacieśnianie więzi wewnątrzgrupowych
- 6) chytrość i przebiegłość
- 7) identyfikacja z grupą dominującą, nienawiść do siebie i własnej grupy
- 8) agresja przeciwko grupie własnej
- 9) uprzedzenia wobec grup obcych
- 10) wzajemne zrozumienie
- 11) odpieranie i wojowniczość
- 12) wzmożony wysiłek
- 13) staranie się o zewnętrzne atrybuty wysokiej pozycji społecznej
- 14) neurotyzm
- 15) samospełniające się proroctwo

<http://homiki.pl/index.php/2010/02/wpyw-stygmatyzacji-na-jej-ofiary/>